

Ilyen képviselő tényleg volt, de ezt a hölgyet az ANKE indította örményként, aztán román színekben lett a Rádió Kuratóriumának tagja.

A A.: - ... és az is nagyon hibás, hogy a jelölt állítási papíron ugyan olvasható egy kérdés: - Beszéli-e az anyanyelvét, illetve hová tartozik, de ez tulajdonképpen teljesen mindegy, be is x-elheti, meg nem is, felelősségre nem vonható. A bejegyzett örmény szervezeteknek kell jelölteket állítani, mint ahogy most. Egy kritérium legyen: a nyelv. Aki beszéli anyanyelvét, csak az tudja kultúráját ápolni, az tud oktatni, az tud az anyaországával kapcsolatot teremteni, ő képviselni tudja saját nemzetiségét széles körben az egész világon.

Tehát ismét a nyelv legyen az egyetlen kritérium. Ezzel sikerült A. A.-nek 10 éve szétrombolnia az örmény közösséget, mert így csak kisszámú - talán 2-300 főre tehető - nyelvet beszélő legitim örmény maradna. Ezzel sikerült elérni a NEKH Kuratóriumánál, hogy csak az örmény anyanyelvű pályázatoknak legyen nyerési esélye. Nem mi veszítettük el a nyelvünket, hanem elődeink, már több mint 100 éve, 30 generáció alatt. Akkor Agárdy Gábor és Pongráz Gergely is csak szimpatizáns volt, vagy Ők kivételek? Nekik szabad volt nem tudni örményül? Kétségtelenül nehezebb az örmény kultúrát ápolni örmény nyelvtudás nélkül, de azért lehet. Ez legyen a mi problémánk. Sok-sok példa van rá az utóbbi években... Lehet kiadni három-nyelvű naptárt a Genocídium évfordulójára, támogatni Pilinszky verseinek örmény fordítását, örmény zene rádió felvételét, lehet vinni 150 örmény tematikájú könyvet Örményországi könyvtárakba, kiállításokat rendezni örményországi fotókból és kódexekből. Ha készítünk egy könyvet a szamosújvári örmény temetőről, az milyen kultúra ápolásának számít? Miközben a szerzők egyike sem beszél már örményül? Ha támogatunk fiatal armenológust kutatásaiban és örmény nyelviskolát indítunk, az minek számít? Ilyenkor melyik kultúrát támogatjuk?

A. A.: - Egy nagyon egyszerű példa, nagyon furcsa lenne, ha a határon túli magyar szervezetek képviselői nem beszélnének magyarul, hanem tolmácson keresztül tárgyalnának a magyar kormánnyal. Ugye ez elképzelhetetlen?

Igen ez elképzelhetetlen, de már fogadott a magyar kormány nagy örömmel néhány másod, harmadgenerációs „amerikás” magyar tudóst, művészt, politikust, sportolót vagy üzletembert, akik egy szót sem tudtak magyarul. Pedig Ők még nem harmincadik generációs magyarok. Képzeljük, milyen örömmel fogadják majd „Őket”, ha 700 év múlva is magyar származásúnak vallják magukat. Bár lehet, hogy A. A. valamelyik utóda majd számon kéri rajtuk a magyar nyelvtudást.

Ha valaki elolvassa a többi kisebbségi vezető nyilatkozatát (www.mtv.hu/rondo), mindegyikük védi saját kisebbségét, míg A. A. kifelé lejárhatja és befelé megosztja azt. Az erdélyi örményeknek még a létét is megkérdőjelezi, képzeljük el, hogyan lehet így együttműködni a következő Országos Önkormányzatban...

(A szerző az Országos Örmény Önkormányzat elnökhelyettese)

* * *

Az 1956-os forradalomra emlékezünk

Mindent a Hazáért!

Pongráz Gergely emlékiratai nyomán 1956-ról

2. rész

Október 24.

„Kíváncsian kérdeztem az egyik embertől, hogy mi történt? — Hát nem hallotta, hogy mi van Budapesten? - kérdezte szinte sűgva az ember. - A rádió minden öt percben a himnuszt játssza, kijárási tilalmat rendeltek el, és kihirdették a statáriumot. Lehet hallani a rádióból a gépfegyverek ropogását, és ez azt jelenti, hogy valami nagy baj van a fővárosban. Lőnek!...

Bekapcsoltam a rádiót. A himnusz utolsó akkordjait hallottam és mindjárt utána a következő bemondást: *'Ellenforradalmi, reakciós elemek fegyveres támadást intéztek középületeink ellen, és megtámadták karhatalmi alakulatainkat. A rend helyreállítása érdekében további intézkedésig tilos minden gyülekezés, csoportosulás, felvonulás. A karhatalmi szervezetek utasítást kaptak arra, hogy a rendelet megszegőivel szemben a törvény teljes szigorával lépjenek fel. A Magyar Népköztársaság Minisztertanácsa.'* (A rádióadások tükrében, 19,7)

A háttérben egy-egy rövidebb géppisztoly sorozatot is lehetett hallani. Tehát igaz! Budapesten harcok vannak. Jól ismerve bátyáimat és öcséimet, tudtam, hogy ők is benne vannak, és úgy éreztem, hogy most mellettük a helyem. Azt is tudtam, hogy hiába kérek engedélyt arra, hogy Budapestre menjek, mert azt

úgysem kapom meg. Tehát nem szóltam senkinek, hanem felkapaszkodtam az első pótkocsira, amely cukorrépat szállított a selypi cukorgyárba...

A vonaton, amelyen a megszokottnál sokkal többen voltak, újabb híreket hallottam: az orosz tankok bevonultak Budapestre, és a főváros utcáin csaták folynak. Este az ávósok kezdték a rádiónál, amikor belélték a tüntető tömegbe, rengeteg sebesültet és halottat hagyva az utca kövezetén. A munkások és diákok azonban órák alatt szereztek fegyvereket, és visszalóttek. Most már egész Budapest területén folyik a harc, az ÁVO és az oroszok ellen. Mindenki azt kiabálja, hogy ruszlik haza és vesszen az ÁVO. Nagy Imrét akarják miniszterelnöknek. Ez azt jelenti, hogy Budapesten kitört a forradalom.

Hallottam a tegnapi tüntetésről is. Kétszázezer ember a parlament előtt, ahol *Nagy Imre* beszélt a tömegeknek. A Bem szobornál *Sinkovits Imre* színművész elszavalta a Nemzeti dal-t, és bicskával kivágták az orosz címert a nemzeti zászlókból. Ledöntötték a Sztálin-szobrot a Hősök terén, az egyetemisták 16 pontba foglalták össze követeléseiket. Ma reggelre pedig az egész főváros hangos volt a fegyverek ropogásától...

Éjfél körül lehetett, amikor megérkeztem Ernő bátyám lakására, amely a pesterzsébeti HÉV állomás közelében volt. Az útnak több szakaszát lapos-kúszásban kellett hogy megtegyem, mert körülöttem mindenfelé golyók röpködtek. Ilyenkor az ember úgy lapul a földhöz, mint az a palacsinta, amelyik leragad a serpenyőhöz. Ha eddig nem is tudtam volna imádkozni, ez az út megtanított rá.

Kopogtatásomra sógornőm, Magdi nyitott ajtót. Azzal fogadott: 'Na végre megjöttél!...Magdi beszélt, és elmondta, hogy Ernő a parlamentben volt Nagy Imre mellett, és figyelmeztette őt, hogy amennyiben az ÁVO a fegyverét használja a Rádiónál, vérfürdő lesz. Elmondta, hogy Ödön és Bandi fegyvereket szereztek a Lámpagyárból, és 23-án éjjelkor már sok-sok ezer fegyver volt a felkelők kezében. Azt mondták, hogy a Corvin közbe mennek, és még az éjszaka folyamán visszajönnek érted. Elmondta még, hogy Andris volt az egyike azon gyerekeknek, akik felmásztak a Sztálin-szoborra, és a drótkötelet a nyakába tették. Úgy lerántották a talapzatról, hogy csak a csizmája maradt ott. (A későbbiek során a Hősök terét Csizma térnek hívták.)

Annyira belemelegedtünk a beszélgetésbe, hogy észre sem vettük az idő múlását. Hajnali 2 óra körül lehetett, amikor kopogtak az ajtón. Magdi megismerte Ödön kopogását. Ödön és Bandi együtt jöttek. Ernőt is felébresztettük, és így négyen vettük körül az asztalt. Tátott szájjal hallgattam, míg bátyáim beszéltek.⁶

Október 25.

„...Mindenkit valamilyen külső ismertetőjel szerint hívtunk, és akkor hamar mentek a keresztelések. *Beszékártos, Szemüveges, Micisapkás, Kalapos, Kiskatona, Csonkakezű, Hosszú,* és így sorba olyan neveket adtunk egymásnak, amelyek legjobban ráillettek viselőjére. Egy-egy név rajta is maradt az illetőn, és soha senkinek nem jutott eszébe, hogy tiltakozzon új neve ellen. Engem „*Bajusznak*” hívtak, és ez a név rajtam is ragadt végig. A gyerekek közül ketten voltak ipari tanulók, a többi gimnazista vagy hallgató volt. A Kiliánból megszökött munkaszolgálatos katonáknak most volt először fegyver a kezükben. Ebben a csoportban többen voltak olyanok, akik már 24-én reggel jöttek erre a környékre, amikor a páncélautót megsemmisítették. Ők már áttestek a tűzkeresztségen. Lelkesen, hangos szóval mesélték el ők is az előző napi támadások visszaverését. Az ablakon kinézve láttam a kiégett páncélautót és jobbra, egy kicsit feljebb a Körúton a kiégett tankot. Halottakat azonban nem láttam sehol, mire a srácok megmagyarázták, hogy az éjszaka folyamán vöröskeresztes orosz teherautók jöttek és összeszedték a halottjaikat. Senki sem bántotta őket.

A környéken uralkodó csendet most egy messziről jövő kiáltás verte fel, amelyet átvéve, négyszer-öttször ismételve, mind közelebről és közelebről hallottunk: „Egy tank és két teherautó a Borárosról! A Beszkártos ment az ablakhoz és ő is kiáltotta: - Egy tank és két teherautó a Borárosról! Vagy háromszor még megismételték. Csöre töltöttünk, és mindenki helyet keresett magának az ablak előtt. Vártunk. Ödön rontott be a szobába, és mondta, hogy a Kiliánban ávósok vannak, az Üllői úti részt foglalták el. Oda is küldött egy felkelőcsoportot, akinek csak a fele jött vissza. A többiek fogságba estek. Most azonban ezt a támadást kell visszavernünk, majd utána megyünk a bajtársainkért a Kiliánba.

- Öcsém - szólt nekem, vártad, hogy átess a tűzkeresztségen. Hát most itt az alkalom. - Vigyázzatok, húzódjatok le, ne adjatok célpontot a ruszliknak! Éreztem a szívemet, ahogy a torkomban dobogott. Az a szó, hogy félelem, nem fejezi ki azt, amit éreztem. Azt hiszem, hogy nincs is megfelelő kifejezés a szótárban. Az oroszok azonban jöttek, és a Ferenc körúton már lőtték is őket. A tank, amelyik elöl jött, minden

irányból lőtt 76-os lövegével, és két gépfegyverével pászta az ablakokat. Most már mi is lőhettünk, mert elérték a kereszteződést. Láttam a tank ágyújának a csövet pontosan felénk fordulni. Felordítottam: „Feküdj!” A lövedék a felettünk lévő emeletet érte, csak vakolat esett ránk a plafonról. Visszamentünk az ablakhoz, amikor láttuk, hogy orosz katonák szökösnek fától fáig és kaputól kapuig. Ruszki gyalogság! Az egyik kapualjban megláttam egy orosz fejet, ahogy az utat nézte. Céloztam, és meghúztam a Mauser puskám ravaszát. Láttam, hogy az orosz katona kiesett a járdára. Borzasztó érzés vett erőt rajtam, de ez már nem félelem volt. A félelem elmúlt, ahogy a harc megkezdődött. Az a tudat, hogy én egy embernek oltottam ki az életét, olyan érzést keltett bennem, amit a halálos ellenségemnek sem kívánok. Sírtam és visszahúzódtam a fal mellé. Nem sokáig lehettem ott, mert a srácok elkezdtek kiabálni: - *Bajusz, ne sírj most! Jönnék a ruszki! Majd ha visszavertük a támadást, lesz időd sírni. Gyere, adj nekik! Ők támadnak, mi csak védekezünk. Ha nem ők támadnának, nem folyna a vér. Nekünk azonban tartani kell a Corvint!...* Csend lett a környéken. Csak az Üllői útról hallatszottak néha lövések és rövidebb-hosszabb géppisztoly-sorozatok. Azt viszont, ami a Körúton volt, nyugodtan lehet halálos csendnek nevezni. Orosz halottak heverték mindenhol. Sajnáltam őket, de a bajtársak szavai jutottak eszembe: 'Ők támadnak, mi csak védekezünk. Ha ők nem támadnának, nem folyna a vér.'

Gerő Ernőék hívták be az oroszokat, hogy néhány gazembernek az uralmát biztosítsák, ha kell, a nemzet lemészárlása árán. Hát ha az oroszok belementek ebbe a játékba, és most ők húzzák a rövidebbet, az nem a mi bűnünk. Ez a mi hazánk, és ezt nekünk kötelességünk megvédenünk. Édesanyám egyik szerzeményének a refrénje jutott eszembe, Reményik Sándor versét zenésítette meg: „*Meghalunk, de előbb megfizetünk érte!*” *Úgy is van! Most nem a mi életünk a fontos, hanem a magyar nemzet szabadsága...*”⁷

A segélyhelyen mindig voltak fegyvertelen felkelők, kik várták a sebesülteket, s ha Doki vagy Pufi egyszer valakire azt mondta, hogy a kórházba megy, annak a fegyverét máris vitték. A gyerek puskája is eltűnt, és az, akinek a combjából néhány perccel ezelőtt érzéstelenítő és jajszó nélkül kivették a repeszt, most elkezdett sírni. Nem a sebesülése és a fájdalom, hanem a puskája eltűnése csalt ki könnyeket a szeméből.”⁸

Október 26.

A Corvin köz, Üllői út, Körút térségben 26-án történnek a legnagyobb harcok. A szovjet támadások hajnalban kezdődtek, és többszöri újratámadással szinte egész nap folytatódtak. A corvinisták győzelmével ért véget a nap: „Korán reggel megindultak a támadások, melyek fogadására úgy-ahogy voltunk csak felkészülve. A srácok a Körúton végig jól el voltak látva fegyverrel, lőszerrel, benzinesüvegekkel, és mindenki a helyén várt. Alig világosodott ki, amikor kiáltásokat hallottunk a Körút felől: „Négy tank a Borárosról!” Felszaladtam a József körút 82-be, a második emeletre, ahol helyet szorítottak nekem is az egyik ablaknál. Valamennyien féltünk. Gondoltuk, hogy a mai nap kemény harcokat hoz, és arra gondoltunk, hogy estére talán mi is csak egy statisztikai adat leszünk a halottak, vagy legjobb esetben a sebesültek listáján. A tankok nagyon lassan jöttek. Sokszor megálltak, pedig nagyon vártuk, hogy legyünk már túl ezen a támadáson. Ezek a percek voltak a leghátborzongatóbbak. A várt támadások előtti idő, mintha megállt volna, a végtelenbe nyúlott. Hiába voltunk felkészülve a halálra, ezekben a lassú percekben mindenkin halálfélelem lett úrrá. Amikor benne voltunk a harcokban, már nem volt időnk félni. Olyankor a harc kötötte le teljes figyelmünket, és így a félelem is elpárolgott. Csak a harcra, az orosz tank megsemmisítésére gondoltunk.”⁹

„Alig múltatott 11 óra, amikor a fegyverek elhallgattak, és másodszor hangzott fel a Körúton a diadalordítás. A mai nap második támadásának visszaverése azonban még eredményesebb volt, mint az első. Három a háromból! Később tudtam meg, hogy az Üllői úton is van egy megsemmisített tank. Az is teljes tűzerejét kihasználva jött, és a Tűzoltó utcánál kapott néhány benzinesüveget. Még a kereszteződés előtt megsemmisült. Sajnos mi is súlyos veszteségeket szenvedtünk ettől a tanktól...

Egyre több fiatal kapcsolódott a fegyveres harcokba, különösen a Corvin közben: „Hiába zavartuk haza a fiatal 12-13 éves gyerekeket, nem mentek el. Létszámuk óráról órára nőtt. Sokukat csak a kíváncsiság hozta oda, amikor meghallották a harcok eredményét a Corvin mozi körül. Nagyon sok kíváncsiból lett aztán hős. A Corvin köz híre bejárta Budapestet, és a srácok egyre jöttek. Érdekes jelenség, hogy a bátorság éppen annyira ragadós, mint a félelem. A kíváncsiskodóknak csak néhány percet kellett beszélni egy corvinistával, és látni a harcok eredményét ahhoz, hogy ő is keressen egy fegyvert magának. Corvinista lett belőle, és éppen úgy megállta a helyét, mint az „öregek”. Ha egyszer valaki átesett a tűzkeresztségen, azt már elzavarni sem lehetett onnan. Célunk pedig köztudomású volt. A magyar nemzet szabadsága!

Azoknak a srácoknak, akik ezekben a napokban fegyvert fogtak, a hazaszeretetet nem csak üres szólam volt, hanem azt szívük mélyén érezték. A hazáért és a szabadságért készek voltak életüket is feláldozni. Sokan meg is tették, áldott legyen emléküik." ¹⁰

Jegyzetek: 6. Pongrátz Gergely: Corvin köz - 1956,45-48 p. A szerző kiadása 1982-2004.,
7. Ua. 53-56 p.,
8. Ua. 61. p.,
9.Ua.65.p.,
10.Ua.69.p.

Szerkesztette és összeállította: Frigyesy Ágnes

* * *

Bálintné Kovács Júlia

Adatok a magyarláposi örménymagyarokról

5. rész

Segíts magadon, az Isten is megsegít! Bizony ez így van. Eszembe jutott, hogy 2000-ben a Szegedi Tudományegyetem Juhász Gyula Tanárképző Főiskolai Kar Történettudományi Tanszéke pályázati felhívására *Kerekések, Kovácsok és sokan mások* címmel család- és helytörténeti dolgozatot állítottam össze, s akkor nagy segítségemre volt az akkor 73 éves nyugalmazott tanítónő *Csornai Erzsébet - Breuer Böske*. Nagy öröömre szolgál, hogy most is jelentkezett, s ezúttal új adatokkal is szolgált.

„Kellemes meglepetést okozott a Füzetek szeptemberi száma. Örömmel olvastam, és felolvastam barátnőimnek templomunk történetét. Türelmetlenül várjuk a folytatást! A családkról szóló beszámoló abc-s sorrendben fog történni? Ha igen, úgy egy kevés tájékoztatással én is szolgálhatok. (...)A forrás az 1941-es kiadású Magyar Városok című könyv, VI. részében olvasható. Személyi adattár.

Édesapámról a következőket írja a könyv: *Breuer Gyula* nemes, sóelosztó, Magyarlápos. Született Hadadon, 1897-ben Gölnicbányai eredetű családból. Édesapja József, kereskedő, nagyapja Pál (akit a mongráfia tévesen Zsigmondnak ír) gyógyszerész volt Magyarláposon, hitvese *Voith Mária*, akivel hét gyermeküket példásan nevelték. Breuer Gyula középiskoláját Zilahon végezte, azután kereskedelmi pályára lépett. 1940 óta mint sóelosztó működik. A róm. kat. Egyházközség képv. Test. tagja. 1915-ben hadba vult a 23. vadász-zászlóaljhoz, az orosz és olasz frontokon harcolt, ahol megsebesült és mint 33%-os hadirokkant szerelt le. Tizedes volt. Neje Duna Erzsébet. Gyermekai: Sándor és Erzsébet (vagyis én). (...)Megtiszteltetés, hogy a mi kis városunkról, s azok örmény gyökerű családjairól a Füzetekben is szó esett. Pécssett letelepedett unokabátyámnak *Dr. Breuer Pálnak* is írtam ezzel kapcsolatban.

Szerény szolgálataimat felajánlva maradok kívánva jó erőt, egészséget úgy Julikának, mint a szerkesztőség minden tagjának, hogy még sokáig olvashassuk az E.Ö.Gy. havi Füzetét. Sok szeretettel öleli Erzsébet."

A Breuer, illetve a Voith családra még többször visszatérünk, most azonban két képet közlünk. Voith Mária gyászjelentését, aki az utolsó terhességét meg akarta szüntetni, és belehalt.

Az alábbi kép az Alsókosályi (Szolnok-Doboka megye) hídórség öregbakáinak csoportképe, ahol Breuer Gyula a parancsnok látható négy bajtársával. A kép 1944-ben készült.

Magyarláposon vagyunk 1940-ben

Ezt a lapot édesanyám, *Kovács Mártonné*, szül. *Kerekes Julianna* 1940 augusztus 10-én írta. A címzett anyai barátnője, a gyermektelen özvegy, Mamus, aki bennünket 1945-ben, mikor a kommunisták orosz segédlettel édesapámat elhurcolták, a „dolgozóházba” zárták, és minket kilakoltattak a Dermata telepi szolgálati lakásból (Kolozsvár) - magához vett, saját otthonába. Valószínű, hogy míg nála laktunk, édesanyám visszavette a veszélyes szövegűnek tartott üdvözlőlapot, kicsit változtatott, törölt, kaparászott rajta, hogy egy esetleges ismétlődő házkutatás alkalmával ne hogy bajt hozzon reánk. Megsemmisíteni nem volt lelke, legalább e képen akarta, továbbra is szeretett temploma mellett látni az Országzászlót. Álljon itt a kiegészített szöveg: „*A jó Isten kegyelméből az ismét magyarrá lett szülőfalucskámból boldogan köszöntöm a mindig anyai (?) jó Kálvinista Zugh nénit. Kézcsók és csók Julika és Árpád. Sok szívélyes (?) szeretettel Etus és Juliska.*” A vidám hangulatú üdvözlés nem is sejteti, hogy négy hónappal előbb temették el nagymamámat. A nyugalmazott tanító néni segítségével idézzük meg a közelmúltat.